

Pejo Ćošković, *Susret sa zagubljenom poviješću. Područje Bosanske Gradiške u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb 2001, str. 212.

Novo djelo Peje Ćoškovića pod naslovom *Susret sa zagubljenom poviješću. Područje Bosanske Gradiške u razvijenom srednjem vijeku*, štampano je u Zagrebu tek 2001. godine u izdavaštvu Vikarijata Banjalučke biskupije, iako je, kako sam autor ističe, bilo spremno za objavljivanje još 1990. godine. Međutim, zbog svima poznatih događaja koji su se dešavali tih godina, Ćoškovićevo djelo je moralo sačekati bolja vremena za objelodanjivanje. Sadržaj same knjige je podijeljen u četiri poglavlja. U prvom, veoma kratkom, poglavlju (str. 9-13) autor govori o problemima s kojima se susreće historičar kada se bavi proučavanjem historije bosanskogradiškog područja, te ostavlja vrijedne informacije o historičarima koji su se bavili istraživanjima toga kraja. Već u ovom poglavlju Ćošković je prepoznao tri važnija perioda povijesti bosanskogradiškog područja. Shodno toj periodizaciji on je i ostatak knjige podjelio u tri poglavlja. U drugom poglavlju (str. 13-47), koji odgovara prvom periodu srednovjekovne prošlosti toga kraja, govori se o vlasti Arpadovića u Ugarskoj, a time i donjoslavonskim županijama koje su obuhvaćale i krajeve koje i sam autor istražuje. Vrlo precizno, kao uostalom i u cijeloj svojoj knjizi, on opisuje imovinsko-pravne odnose, vjerske prilike, ubicira naselja u Vrbaskoj županiji, te slika granice posjeda pojedinih plemića, naravno u skladu s mogućnostima koje dozvoljavaju sačuvani izvori.

Treći dio knjige (str. 47-93) donosi vijesti o sukobima na ugarskom prijestolju, sukobima među feudalcima i feudalaca s kraljem, te kako se takva situacija odražavala na stanje u bosanskogradiškom području, posebno u imovinsko-pravnim odnosima. U ovom poglavlju je i više riječi o jačanju bosanskih vladara i plemstva, te širenju njihovoga utjecaja u ovom kraju. Posebno je obrađen problem bosanskoga vojvode i hercega splitskoga, Hrvoja Vukčića Hrvatinića i njegovih ambicija da zagospodari dijelovima donjoslavonskih županija, te ratovima koje je uglavnom zbog toga vodio sa Sigismundom. Ovdje se govori i o opasnosti od Osmanlija i vezama vojvode bosanskoga s njima. Međutim, iako Sigismund nije imao većih uspjeha u sukobima s Hrvatinićem i ratovima s Osmalijama, ipak Hrvatiniću nije pošlo za rukom da u cijelosti zagospodari željenim područjem, osim u jednom kraćem periodu. Poslije smrti Hrvoja Vukčića Hrvatinića opsnost po posjede ugarskih kraljeva južno

od Save se nastavila, ovaj put su ih ugrožavale Osmanlije. I u trećem poglavlju autor posebnu pažnju posvećuje imovinsko-pravnim odnosima.

U ovom poglavlju posebno je važno Čoškovićevo raspravljanje o pitanju da li je na mjestu današnjega grada Bosanska Gradiška postojalo srednjovjekovno naselje. Čošković odbacuje uvjerenje u dosadašnjoj historiografiji po kojem se prvi spomen Bosanske Gradiške nalazi u ispravi kraljice majke Tomasine Morosini iz 1295., jer se u toj ispravi jasno govori o prelazu preko Save, a ne o gradskom naselju. Na temelju dviju isprava iz 1330. godine (isprava kralja Karla I Roberta i Požeškog kaptoła) Čošković uvjerljivo dokazuje da se spominjanje Gradiške kao slobodnog kraljevskog grada u srednjem vijeku nikako ne odnosi na Bosansku Gradišku "koja kao naselje pod tim imenom tada nije postojala" nego da "srednjovjekovni grad Gradišku treba tražiti na lijevoj strani Save" (str. 47-53).

U četvrtom poglavlju, koje je po broju stranica i najveće (str. 93-143), Čošković daje prikaz situacije koja je nastala propašću bosanskoga kraljevstva, te sve većoj opasnosti od Osmanlija i njihovim sve češćim upadima na bosanskogradiško područje. Ovim posljednjim poglavljem autor izlazi iz okvira srednjeg vijeka, očito želeći da do kraja obradi period ugarske vlasti u tim krajevima i time zaokruži jedno vrlo bitno vrijeme bosanskogradiške lokalne povijesti. Govori se o nastojanjima ugarske krune da sačuva svoju vlast južno od Save. Konačno početkom 16. st. ta vlast je sve slabija, kruna pada u finansijske poteškoće, neslaganja među plemstvom se nesmanjuju. Lokalni feudanci vrlo rado mijenjaju svoje posjede južno od Save za one sjeverno od te rijeke. Imenovanja banova Jajačke banovine su sve teža. Pojedini crkveni redovi, se povlače u sigurnija područja, sjeverno od Save. Teritorija ugarske krune je sve manja. Konačno, nakon Mohačke bitke 1526 godine, pada Jajačka banovina, a s njome i posljednja mogućnost Ugarske da sačuva ostatke nekadašnjega bosanskoga kraljevstva pod svojom vlašću. Ugarska završava svoju epohu na područjima donjoslavonskih županija. Osmanlijama su se 1527. predale posljednje utvrde Jajačke banovine, ali među njima opet nema grada pod imenom Gradiška, jer se naselje pod tim imenom jednostavno nalazilo na lijevoj strani Save, koje su Turci osvojili tek 1536. godine.

Naposljetku, autor donosi i informacije o migracijama koje su nastale kao posljedica osmanskog osvajanja područja bosanskogradiške općine. Kratkim prikazom migracija toga vremena u bosanskogradiškom kraju, odnosno iseljavanja autohtonog, katoličkog stanovništva, te naseljavanjem stranog, pravoslavnog, Čošković završava svoj rad.

Uvidom u popis izvora i literature, koje je profesor Čošković koristio, stiče se dojam da je raspolagao s prilično velikim brojem izvora, ali i da je obradio zavidan broj historiografskih djela. Ovaj se popis nalazi na stranicama od 155. do 183. i go-

vori o ozbiljnosti i sistematičnosti autorovoga istraživanja. Knjiga je izuzetan doprinos proučavanju, ne samo lokalne historije Bosanske Gradiške i njene okoline, već i šireg područja. Ona donosi značajne informacije, te će kao takva vjerovatno zauzeti posebno mjesto u bosanskohercegovačkoj historiografiji. ❁

Amir Kliko

Mehmed Halifa Bošnjak, *Ljetopis, 1650.-1665.*,

Preveo: prof. dr. Fehim Nametak. Izdavač: Orijentalni institut u Sarajevu,
Posebna izdanja, XXIV, Sarajevo, 2002., str. 254.

Poslije velikih prevodilačkih poduhvata na koje se dugo čekalo, Fehim Nametak nas je obradovao prevodom još jednog interesantnog djela, koje je izašlo iz pera jednog Bošnjaka. Riječ je o *Ljetopisu* Mehmeda Halife Bošnjaka čiji je izdavač Orijentalni institut u Sarajevu.

Ljetopisi ili anali postoje u svim vremenima, a najčešće su način kazivanja u starijim historijskim razdobljima. Ova, kao i sve druge hronike, sadrži bilješke o događajima interesantnim za savremenike koji, smatrajući ih vrijednim, žele da ih prenesu ljudima drugog, budućeg vremena. Otuda hroničar (ljetopisac) sam određuje izbor tema o kojima piše i vrši selekciju podataka koji će naći mjesta u hronici (ljetopisu). Pisac ovog ljetopisa, Mehmed Halifa Bošnjak solidno je obrazovan i piše o onom što je stvarno doživio. Boravak na dvoru omogućio mu je da događaje prati izbliza i da nam ih dosta vjerno predstavi, mada su izlaganja u ovoj vrsti kazivanja nepovezana jer se činjenice nižu hronološki. I ljetopisac Mehmed Halifa Bošnjak ne odstupa od ove metodologije. Zbivanja, koja su tematski izdijeljena u 13 poglavlja, prati hronološki. Autor prevoda napisao je pregnantan predgovor o autoru i njegovom djelu, i na taj način nam približio pisca i vrijeme u kome se događaji redaju kao na filmskoj traci.

Mehmed Halifa je bio halifa (kalifa) na dvoru kada su u isto vrijeme u istom zvanju bile 92 osobe sa istim imenom i istim statusom. Među njima dvojica su bili porijeklom Bošnjaci. Autor *Ljetopisa* piše da je rođen u Bosni, ali nije zapisao kada i gdje. Prevodilac Ljetopisa profesor Fehim Nametak pretpostavlja da se rodio po-